דברי אמת — וירא

כתוב בספרים הקודמים והנה במדרש פתח האהל פתח טוב פתחת לעוברים ושבים פתח טוב פתחת לגרים האהל שמים וארץ בזכותך חמה ולבנה בזכותך י"ל שקשה למדרש יכתוב בפתח האהל ע"כ פירש פתח פתחת כו' ולפי מה שבארתי בספר השני על מדרש ילמדנו רבינו קטן לכמה ימים הוא נימול כו' יעו"ש כי גם התשובה נקרא מילה כמו ומלתם את ערלת לבבכם כו' יעו"ש וזה פתח פתחת לעוברים ושבים כו' כי מי שהי' טוב ונתקלקל מקרי עובר ושב שעבר מדרך הטוב ושב בתשובה ומי שלא הי' טוב ושב לה' ונעשה טוב זה מקרי גר וק"ל וזה פתח פתחת כו':

וה' פקד את שרה כו'. במדרש ר"ש בר נחמני פתח לא איש אל ויכזב כו' והוא תמוה משמע שמפרש בזה הפסוק. ונראה שקשה לו כפול ושנוי לשון ע"כ רצונו לומר כי פקד לשון פקדון שקיים הבטחתו כאשר אמר אמירה רכה אם הי' הבטחתו לטובה אבל ויעש ה' הוא רחמים לשרה כאשר דבר אם הי' גזירה קשה כמו לשון דבר לא קיים כ"א התנהג ברחמים בשם הויה ב"ה:

ותשלח את הילד תחת אחד השיחים לכאורה מה בעי בזה. אך איתא אין חבוש מתיר עצמו כו' שמעתי מפני שהוא בגשמיות בתפלה. ומי שיש לו שכל גומר בדעתו שלא יחשוב בגשמיות כי יקבל רצונו ית' אך מפני שנראה לו שזה רצונו להתפלל או מפני רחמנות שמעורר כן למעלה כי גם יחיד שמצטער שכינה מה אומרת כו' או מפני כבוד שמים. יכול לפעול גם לעצמו תמיד כי לפעמים גם פשוט מושיע כי העונה בעת צרה ר"ל. וזה י"ל ותשלך את הילד פי' מן מחשבתה ואהבתה לו תחת אחד השיחים אחד מיוחד השיחים הוא התפלות ודוק:

מה ששמעתי מקשים והאלהים נסה את יצחק מבעי' לי'. פשוט נראה לפי מה שפרשו רז"ל על אחר הדברים שדיבר יצחק אל ישמעאל שיקריב כל גופו לפניו ית'. ניחא שנסיון זה כבר אמר בעצמו. כ"א את אברהם נסה:

וי"ל עוד כי שמעתי בשם הרב הקדוש אב"ד דק"ק ניקל שפורג על יען אשר עשית את הדבר הזה כו'. וקודם ולא חשכת כו' ממני. ועתה כתיב ולא חשכת בלא ממני. דהנה העקידה היה נסיון א' ועשה א"א ע"ה לכבודו ית' וכבש רחמיו באהבה. אח"כ כשמונעו ית' לכאורה הי' לו ללוקחו מן המזבח בשמחה כיון שיצא ידי שמים. וא"א לא עשה כן לשמוח במה שמנעו מהקרבה בשביל אהבת בנו אדרבה מאוד הי' שמח לשוחטו כ"א כמו ששמח לשוחטו למענו ית' כן כשצוהו ית' אל תשלח ידך שמח בעשית רצונו ית' להחיותו לא הי' כלל ענין בנו בלבו רק מפני שהוא רצונו ית' להורידו מעל המזבח וזה מדרגת אהבה יותר וכן שמעתי אומרים ממנו ז"ל נקל לאדם לסבול אם יחרפוהו משאם ישבחוהו שלא תהי' לו הנאה מזה. וזה הי' כאן שלא הי' לו שמחה מהחזרה שחשבו כ"א למען השי"ת שצוהו כן ולא למען שהוא בנו יחידו וזה יען אשר עשית את הדבר הזה כו' שלא תשך את בנו יחידו כ"א שעשה רצונו כנ"ל וזה הי' נסיון אברהם ולא של יצחק:

לפ' עקידה בי נשבעתי כו' כי ברך אברכך כו'. והנה ארבה את זרעך ניחא מדה כנגד מדה שלא [מנע] את בנו יחידו ממנו ית'. משא"כ ברך אברכך מה שייך הכא. והאמת דהנה כתיב חסד לאברהם. ודאי הוא מפני שאהב את הבורא ב"ה בכל לבבו כמו שכתיב אברהם אוהבי לבבו נאמן לפניך שורש אהבה הוא מחסד כמו שכתיב אהבת עולם אהבתיך ע"כ משכתיך חסד והנה יש אהבת עולם ואהבה רבה. וגם כתיב חסדי מאתך לא ימיש וכתיב עולם חסד יבנה כי יש חסד עולם ויש לזה שורש מקום הנדיבות למשל מלך שהוא נדיב מאוד מעמיד ממונה על האוצרות שלו להטיב להצריכים וזה בא משורש הנדיבות שלו והנה א"א ע"ה באהבת הבורא ב"ה נתדבק במדת חסד של הבורא ב"ה. ועתה בנסיון זה שלא חשך בנו אשר אהב לאהבת הבורא ב"ה וקודם לא הי' ניכר כ"כ

האהבה כמו שכתיב עתה ידעתי כי ירא אלקים אחה ולא חשכת כו' כי רק זה נודע שעכ"פ מיראת אלקים לא עבר על רצונו משא"כ אח"כ שהקריב איל תחת בנו והתפלל על כל מעשה להיות לרצון לפניו ית' כמו בנו זה בא מאהבה הגדולה ומכ"ש למה שכתבנו לעיל בשם הרב מניקל שפורג על ולא חשכת את בנך את יחידך. שהמניעה לא הי' כלל להיות שמח מחמת שהוא בנו יחידו כי מצד בנו הי' רוצה להקריבו כ"א מצד שצוה לו ית' למנוע אותו שמח לעשות רצונו ע"י [זה] התעורר מקור הנדיבות עליו שורש החסד והוא נוצר חסד שהשי"ת מצד טובו וחסדו הגדול נוצר ומצפה לעשות חסד שע"כ עולם יבנה. כי רצונו ית' להטיב. ועורר זה עליו במה שהתנהג בחסד ואהבת הלב להבורא ב"ה ומשם בא בני חיי ומזוני שלא תלה הבורא ב"ה בזכותא גם אם אינם כדאי כ"א במזלא הוא מקור הנדיבות הנ"ל (וכן שמעתי בשם רבי הרב המגיד מראוונא ז"ל כי מקור הנדיבות הוא מזל כנ"ל) וזה יען אשר עשית כו' כי ברך אברכך כו' פי' ברך משם דבר מקור הברכות שמשם מזוני אברכך זה לו בעצמו והרבה ארבה את זרעך. ומה שלו הוא קודם וחיי מרומז כחול כפי' הבעל הטורים. ופשוט נמי י"ל דזה כבר פרשנו הכלל אם ממתקין הדינים בא דין על שונאי ישראל גם לנו פרנסה ובשביל שכבר כתבתי ע"כ קצרתי הטעם. וידוע שאיתא בעקידה שעקד א"א ע"ה את יצחק בנו אותו שעה עקד מיכאל את גבריאל וכל השרים תחת ישראל וגרם מתוק הדין ובא פרנסה וזה שלחן בצפון מצפון זהב יאתה וזה מ"ן ממנצפ"ך. וזה יען אשר עשית את הדבר הוא קשה הזה הוא פרנסה ר"ת זיי"ן ה"א לזון העולם הנברא בה"א ע"כ ברך אברכך כו'. וכנגד שלא חשך את בנו יחידו הרבה ארבה את זרעך כו'. ונמצא הוה מדה כנגד מדה:

[עוד]

כי ברך אברכך כו'. כי המזל הוא מקור הנדיבות שרצונו ית' להטיב וזה נוצר חסד על שנוצר ומצפה לעשות חסד וזה הוא שורש הנדיבות ובו תלוים בני חיי ומזוני. וזה לשון ברך אברכך ולשון ברך הוא מקור הברכה ע"כ הוא שם דבר וכן הרבה ארבה. ג"כ לשון שם דבר כו'. והתברכו כו' עקב אשר שמעת כו'. כי הנה פי' רש"י ז"ל על תחת בנו שאמר על כל עבודה שיהי' חשוב כאלו הקריב את בנו ע"כ בא גם אל הפועל לטובת גשמי. כיון שהי' גם בגשמי משא"כ בל"ז לא הוה כ"א במחשבה העיקר הגמר וע"כ כתיב הרבה ארבה כו'. ככוכבי השמים וכחול כו'. כי יש בנים רוחניים וגשמיים כי תלמידים נקראים בנים גם תולדותיהם של צדיקים הם מעשים טובים וזה ככוכבי השמים קאי על רוחניים כמו שכתיב כן ומצדיקי הרבים ככוכבים כו'. וכחול כו'. על גשמיים. וזה עקב אשר שמעת פי' הסוף ששמעת בקולי גם בגשמיות בענין האיל כנ"ל:

וישב אברהם אל נעריו כו'. י"ל ודאי ששב אליהם ולשון ויקומו וילכו יחדיו ודאי כן. ואח"כ וישב אברהם בבאר שבע והם היכן הי'. נראה בעזרתו ית' דהנה כתיב קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע. פרשנו בעזרתו ית'. דהנה כתיב רצון יראיו יעשה שהצדיק המחזיק עצמו גרוע מבני אדם הגם אם אין כן כיון שה' ית' אתו כדאיתא אני את דכא עובר קדושתו ית' דרך בני אדם שמחזיק עצמו לגרוע מהם לפי מחשבתו של הצדיק ע"י זה חוזרים בתשובה וזה קרוב ה' כו'. ע"י זה ואת דכאי רוח יושיע. פירוש הנדכאים מרוח הקדוש יושיע כנ"ל. והנה אברהם אבינו ע"ה לא בא לו שום גבהות ע"י נסיון זה אדרבה הי' שפל בעניו יותר וכמו שפרשנו על וזה לך האות כי אנכי שלחתיך פי' בקיציר מה שאתה שפל בעיניך שאמרת מי אנכי כו'. ולא בא לך גיאות מדיבורי עמך הוא אות שאתה הולך בדרך אמת ולא בא לך גאוה אדרבה מוסיף הכנעה ובושה מלפניו ית' וזה וישב אברהם אל נעריו. הגם שהיו מנוערים מן המצות שב אליהם והחזיק עצמו כהם עי"ז ויקומו וילכו יחדיו אל באר שבע הוא הקדושה העליונה כי העלה אותם במה שהחזיק עצמו כהם כנ"ל אעפ"כ וישב אברהם בבאר שבע כי הוא לבד נתיישב שם ולא הם כ"א לפי שעה הוליך אותם עמו לשם: